

# Cabaret Voltaire w Zurychu i dada

Cabaret Voltaire – klub nocny znajdujący się w Zurychu przy Spiegelgasse 1 założony 5 lutego 1916 roku (w tym samym czasie przy Spiegelgasse pod nr 14 mieszkał Lenin). Jego fundatorem był Hugo Ball i Emmy Hennings oraz Marcel Janco, Richard Huelsenbeck, Tristan Tzara i Hans Arp. Klub w niedługim czasie stał się zalążkiem ruchu Dada.

W czasie I wojny światowej Szwajcaria pozostawała państwem neutralnym, przez co wielu artystów z ogarniętej konfliktem Europy znalazło w niej bezpieczny azyl. W Zurychu Hugo Ball wynajął pustą halę i wraz ze swoją towarzyszką Emmy Hennings utworzyli "Cabaret Voltaire". Klub stał się mekką bohemy artystycznej. Prezentował przedstawienia pełne odniesień politycznych i społecznych, radykalnie krytykował tradycję. Na całonocnych spotkaniach prezentowani byli artyści eksperymentujący i performerzy. Często bywalcami klubu byli: Wassily Kandinsky, Paul Klee, Giorgio de Chirico i Max Ernst.

28 kwietnia 1916 Ball ogłosił Manifest Dada. W czerwcu zaczął wydawać dziennik o tej samej nazwie, na łamach którego publikował między innymi Guillaume Apollinaire.

Dadaizm (dada) – międzynarodowy ruch artystyczno-literacki w sztuce XX wieku, którego głównymi hasłami były dowolność wyrazu artystycznego, zerwanie z wszelką tradycją i swoboda twórcza odrzucająca istniejące kanony. Jego członkowie, będący świadkami I wojny światowej, w poczuciu rozpadu cywilizacji negowali powszechnie przyjęte ideały estetyczne i wartości. Nie wytworzyli jednolitego stylu czy programu, które spójnie łączyłyby ich dzieła – jednoczyła ich raczej wspólna postawa niż styl.

Ruch ukształtował się w Europie i Stanach Zjednoczonych ok. 1915. W Zurychu artyści tego nurtu skupieni byli wokół poety Tristana Tzary i malarza Hansa Arpa. W USA działali m.in. Marcel Duchamp, Man Ray i Francis Picabia. Po zakończeniu wojny głównym ośrodkiem ruchu stał się Paryż, ale działały także inne, takie jak Berlin, Kolonia i Hanower. Koniec dadaizmu przypadł na początek lat 20. XX w.

Dadaści posługiwali się absurdem, zabawą, dowcipem. Rzadko wykorzystywali tradycyjne gatunki, takie jak malarstwo, rzeźba i grafika w ich czystej postaci, od których ważniejsza była inwencja. Charakterystyczne było łączenie różnych technik i tworzenie nowych. Duchamp w swoich ready-mades do rangi sztuki podnosił zwykłe przedmioty, takie jak pisuar (Fontanna, 1917). Inni artyści tworzyli obrazy abstrakcyjne, kolaże (przejęte od kubistów), fotomontaże i inne dzieła, wymykające się tradycyjnym klasyfikacjom (np. Podarunek Raya – żelazko zaopatrzone w gwoździe). Tworzyli absurdalne teksty i fonetyczne wiersze.

Znaczenie dadaistów polegało na przesunięciu granic sztuki i umożliwieniu artystom swobodnej wypowiedzi. Odegrali także rolę w odrzuceniu tradycyjnie pojmowanej sztuki i estetyki, za dzieła uznając przedmioty codziennego użytku, wytwory przypadku czy wręcz śmieci. Na ruinach dadaizmu wyrósł surrealizm, po części tworzony przez tych samych artystów.

Słowo *dada* jako nazwa ruchu pojawiło się po raz pierwszy w Zurychu, jednak ani jego autorstwo, ani pochodzenie nie są jasne. Według jednego z przekazów dadaizm wziął się od francuskiego słowa *dada*, które mieli wybrać na chybił trafił ze słownika niemiecko-francuskiego Hugo Ball i Richard Huelsenbeck (ten drugi napisał później: Weźmy słowo *dada* – powiedziałem – ono jest jakby stworzone dla naszych celów. Pierwszy dźwięk dziecka wyraża to, co prymitywne, zaczynanie od zera, nowe w naszej sztuce). Zgodnie z inną wersją słowo to miał znaleźć Tristan Tzara w słowniku Larousse'a.

Także znaczenie tego słowa nie jest jednoznaczne – *dada* mówią we Francji dzieci na konia, ale także *dada* to w języku francuskim synonim słowa *hobby*. Ponadto *da, da* to w języku rumuńskim *tak, tak*.

Według jeszcze innej wersji taka nazwa została przyjęta, ponieważ nic nie oznaczała. Jak pisał Georges Ribemont-Dessaignes, jeden z dadaistów, nazwa ta nie znaczy nic, nie pragnie nic znaczyć i została przyjęta właśnie z powodu owej nicości.

Narodziny dadaizmu dokonały się niezależnie w kilku ośrodkach – Zurychu, Nowym Jorku i Paryżu. Później dadaści działali również na terenie Niemiec.

Dadaści nie wytworzyli jednolitego stylu czy programu. Jak stwierdził Breton, dadaizm jest stanem umysłu, a więc bardziej postawą i poglądem na świat niż stylem. Jednym z łączących artystów poglądów była negacja uznanych wartości, a co za tym idzie sprzeciw wobec wojny i wzniosłych idei, w imię których ginęły miliony ludzi. Tzara pisał: *Nikt z nas nie cenił zbyttnio rodzaju odwagi, jakiej trzeba, by dać się zastrzelić w imię idei narodu, który w najlepszym wypadku jest kartelem handlarzy futer i spekulantów skórą, a w najgorszym – kulturalnym stowarzyszeniem psychopatów, którzy, jak na przykład, Niemcy, maszerują z tomem Goethego w plecaku i nakluwają na swoje bagnety Francuzów i Rosjan.*

(wg Wiki)

\* \* \*

Audycja o dadaizmie, Cabaret Voltaire i "Fontannie" Marcela Duchampa.

I tekst wstępny do audycji:

"Sama etymologia słowa „dada” do dnia dzisiejszego pozostaje tematem dyskusyjnym. Nawet sami członkowie ruchu nie potrafili dokładnie ustalić kto, kiedy i w jakich okolicznościach nadał mu tę nazwę oraz jaki jest prawdziwy jej sens. Najwięcej badaczy uznaje jednak, że nowy ruch ochrzcił rumuński poeta Tristtan Tzara, który spontanicznie otworzył słownik Larousse'a i wybrał z niego nazwę „dada”. Słowo w języku francuskim oznacza drewnianą zabawkę lub gaworzenie dziecka, które brzmi da da.

Trudno mówić o głównych wyznacznikach ruchu. Dadaizm opierał się na zupełnej dowolności, czerpał z wielu kierunków i ruchów. Przez kilka dekad identyfikowany był z nihilizmem, destrukcją, brakiem powagi a nawet błazenadą. Zerwanie z tradycją, wyrażało się pełną dowolnością przekazu, przez co omawiany ruch artystyczny ocierał się o chaos i absurd, przypadkowe zestawienie różnorodnych elementów. Brak ograniczeń sprawił, że dla wielu twórców kolaż stał się ulubioną techniką a możliwość dowolności i eksperymentowania była źródłem szokujących niekiedy prac.

Miejszem z jakim należy kojarzyć sam ruch Dada jest literacki i artystyczny Cabaret Voltaire w restauracji Meierei na Spiegelgasse 1 w Zurychu. Jego oficjalne otwarcie miało miejsce 5 lutego 1916 roku (tę datę uznaje się za początek ruchu), przez Hugo Balla i Emmy Hennings."